

De Randstad in Europa

W.J.J. Manshanden, A.C. Muskens
en P.J.M. de Bruijn

De auteurs zijn werkzaam op de afdeling Innovatie & Ruimte
van TNO Bouw en Ondergrond,
pieter.debruijn@tno.nl

Met de Europese integratie neemt de beleidsconcurrentie tussen Europese stedelijke regio's toe. Dit vraagt om methodische vernieuwingen in economische benchmarkstudies.

Steden concurreren steeds meer met elkaar om economische bedrijvigheid, investeringen en werkgelegenheid. Met de Europese integratie neemt ook de schaal van beleidsconcurrentie toe. Op internationale schaal geldt vooral de concurrentie tussen Europese grootstedelijke gebieden.

Visie vereist inzicht

De internationale beleidsconcurrentie tussen Europese grootstedelijke gebieden vormt een van de centrale pijlers achter de economische strategie van Regio Randstad.¹ Omdat de randstadoverheden geen goed (cijfermatig) inzicht hadden in de regionaal economische prestaties van de randstad in Europees perspectief, hebben zij TNO verzocht een monitor te ontwikkelen. Het ontwikkelen van een Randstad Monitor op basis van bestaande data, waarbij als eis geldt dat de data consistent zijn in tijd en ruimte opdat het vergelijk ook herhaalbaar is voor de komende jaren, is een methodische uitdaging.

Appels en peren

Ten eerste geldt de vraag op welke variabelen stedelijke regio's vergeleken dienen te worden. We hebben hier gekozen voor een breed scala van indicatoren rond een basis van gangbare economische grootheden als werkgelegenheid, het bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit, maar ook aspecten van kennis en innovatie. Voorts brengen we het arbeidsaanbod in kaart met indicatoren rondom de arbeidsparticipatie en de samenstelling van de beroepsbevolking. Daarnaast komen harde (infrastructuur, bereikbaarheid) en zachte (cultuur, toerisme, leefbaarheid) voorzieningen aan bod die mede de aantrekkelijkheid van een stad bepalen.

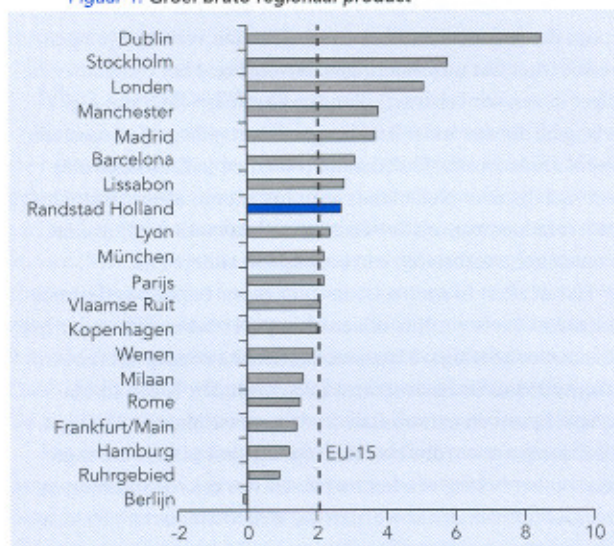
Het opstellen van tijdreeksen rond deze economische grootheden brengt een aantal complicaties met zich mee. Zo kunnen er breuken ontstaan als gevolg van revisies en er kan sprake zijn van verschillende begripsafbakeningingen en definities tussen regio's die deel uitmaken van verschillende landen. In Nederland wordt voor een voltijd baan een ander begrip gehanteerd dan bijvoorbeeld in Spanje: in Nederland ligt de grens bij krap veertienhonderd arbeidsuren per persoon per jaar, tegenover ruim achttienhonderd in Spanje. Zonder voor dergelijke verschillen te corrigeren, loopt men het risico appels met peren te vergelijken.

Dit risico geldt ook voor de keuze van afbakening van stedelijke regio's. Als stedelijke regio's in Europa worden gekozen op basis van de standaardindeling van Eurostat (de zogenaamde NUTS-gebiedsindeling), dan kunnen onvergelykbare gebieden ontstaan, omdat administratieve indelingen tussen landen sterk verschillen. Het uitgangspunt is dat elke stedelijke regio een stedelijke kern en een omgeving moet hebben. Deze vormen samen een zogeheten *daily urban system*: het werkgelegenheidscentrum plus het gebied waar de werkenden wonen. In het onderzoek van TNO is

uitgegaan van deze functionele indeling van stedelijke regio's, waarbij stedelijke kern en omgeving zijn afgebakend aan de hand van de bevolkingsdichtheid (Cheshire & Gornostavea, 2002). Deze werkwijze leverde een specifieke afbakening af, genaamd Randstad Holland. Hierin wordt de randstad vergeleken met de Vlaamse Ruit en niet Amsterdam met Brussel.

Daarnaast is bij benchmarkstudies de keuze van een indicator bepalend voor het selecteren van een groep van stedelijke regio's. Niet voor iedere indicator is iedere stad even relevant. Zo concurreert Schiphol Amsterdam vooral met Londen, Frankfurt en Parijs om een intercontinentale centrumfunctie (*hub*) en zijn voor het maritiem vervoer vooral de steden in het gebied tussen Hamburg en Le Havre relevant.² Om de referentieset voor standaard economische variabelen te bepalen, is een literatuuronderzoek verricht. Op basis van een aantal benchmarkstudies van Europese stedelijke regio's blijken twintig regio's met kop en schouders boven de rest uit te steken wat betreft het aantal malen dat zij in benchmarkstudies zijn opgenomen. Deze groep vormt de top-20 van stedelijke regio's voor de Randstad Monitor (zie figuur 1).

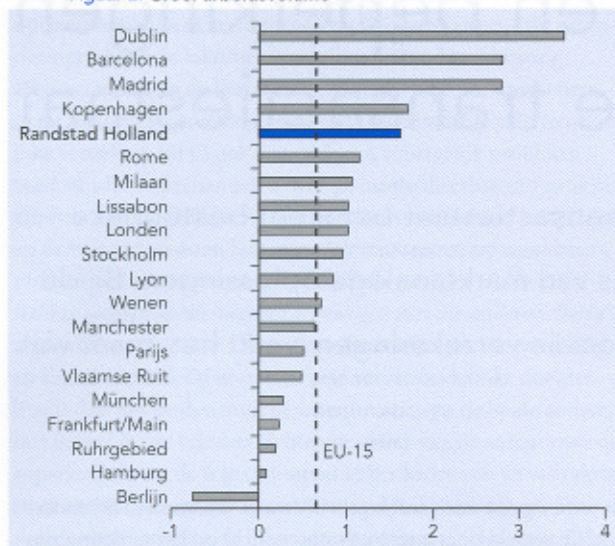
Figuur 1. Groei bruto regionaal product

Urban Renaissance?

De Randstad Monitor 2004 (Manshanden et al, 2004) laat zien dat Europese grootstedelijke gebieden in de periode 1995-2003 gemiddeld een aanmerkelijk forsere werkgelegenheidsgroei hebben gekend dan het Europees gemiddelde van de vijftien

- 1 Regio Randstad is een bestuursorgaan dat bestaat uit bestuurders van de vier randstadprovincies, de vier kaderwetgebieden en de vier grote steden.
- 2 Dit gebied omvat Hamburg, Bremen, Amsterdam, Rotterdam, Antwerpen, Gent, Zeebrugge, Duinkerken en Le Havre.

Figuur 2. Groei arbeidsvolume

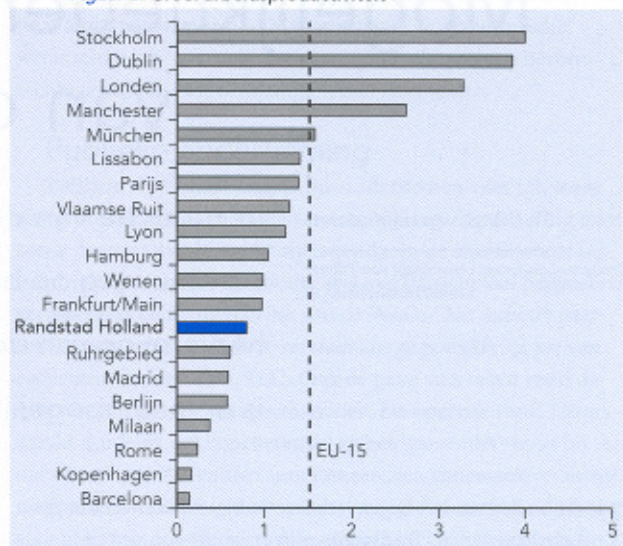
Europese lidstaten waarvan deze steden deel uitmaken (zie figuur 1). Juist de grootstedelijke gebieden hebben van de opkomst van de diensteneconomie geprofiteerd. Wat betreft de ontwikkeling van het bruto regionaal product en de arbeidsproductiviteit laten de in de monitor onderscheiden stedelijke gebieden een meer gemiddelde ontwikkeling zien (zie figuur 2 en 3). Opvallend is de achterblijvende dynamiek in de Duitse steden. Zowel Berlijn, Hamburg, het Ruhrgebied, Frankfurt als München scoren op werkgelegenheidsdynamiek ver onder het gemiddelde van de vijftien Europese lidstaten. Duitse steden hebben te kampen gehad met de gevolgen van de hereniging en concurrentie vanuit Oost-Europese landen (de nieuwe lidstaten binnen de Europese Unie). Afgemeten aan de ontwikkeling van het bruto regionaal product scoren vooral de Angelsaksische steden hoog. Europees groeiwonder is Dublin. Deze stedelijke regio voert de lijst aan van zowel werkgelegenheidsontwikkeling als de productiegroei.

Positie van de randstad

Hoe steekt de Randstad in economisch opzicht af tegen de belangrijkste andere grootstedelijke gebieden in Europa? Wat betreft werkgelegenheidsgroei doet de Randstad het goed. Over de periode 1995-2003 neemt het aantal banen (gemeten in voltijdequivalenten) jaarlijks met 1,7% toe. Daarmee staat de regio in de top vijf van Europese grootstedelijke gebieden. Afgemeten aan de groei van het bruto regionaal product scoort de Randstad minder hoog met een achtste plaats in de ranglijst. Gemeten aan de hand van productiviteitsgroei (een meer directe indicator voor concurrentiekracht) moet de Randstad temidden van de overige grootstedelijke gebieden worden gekarakteriseerd als achterblijver (zie figuur 3).

Spreiding binnen de randstad

Binnen de Randstad kennen de noord- en zuidvleugel duidelijk verschillende groeipaden (zie tabel 1).³ De noordvleugel vertoont een economische dynamiek die in lijn is met een Angelsaksisch groeipad; de zuidvleugel kent een ontwikkeling meer analoog aan de economische dynamiek in Duitse steden. De Randstad bevindt zich hiermee op het grensvlak tussen het hart van continentaal Europa (Duitsland en in mindere mate Frankrijk) aan de ene kant en Groot-Brittannië, Ierland en Scandinavië aan de

Figuur 3. Groei arbeidsproductiviteit

andere kant. Groeiverschillen tussen noord- en zuidvleugel worden in eerste instantie verklaard uit sectorstructuur. De noordvleugel kent ten opzichte van de zuidvleugel een relatief hoger aandeel in financiële en zakelijke diensten en juist deze activiteiten zijn de motor achter de economische dynamiek geweest in de tweede helft van de jaren negentig.

Tabel 1. Verschillen in en ontwikkeling binnen de Randstad Holland

	bruto regionaal product	arbeidsvolume	arbeidsproductiviteit
randstad	2,7	1,7	1,0
noordvleugel	3	1,9	1,1
zuidvleugel	2,3	1,4	0,8

Conclusie

De groei van de arbeidsproductiviteit blijkt het knelpunt in de economische ontwikkeling van de Randstad. Deze is gemiddeld over de periode 1995-2003 zeer matig toegenomen ten opzichte van de concurrerende stedelijke regio's in Europa. Het gevolg is dat de groei van het inkomen per hoofd van de bevolking in de Randstad niet zo sterk is als in andere Europese stedelijke gebieden.

Binnen de Randstad zijn er duidelijk waarneembare verschillen tussen de noord- en zuidvleugel, waarbij de noordvleugel in de periode 1995-2003 relatief gunstig afsteekt ten opzichte van de zuidvleugel. ■

Walter Manshanden, Jos Muskens en Pieter de Bruijn

Literatuur

- Cheshire, P., & G. Gornostayeva (2002) Cities and regions: comparable measures require comparable territories. In: *Economic performance of the European regions*, L'Institut d'Aménagement et d'Urbanisme de la Région d'Île-de-France (IAURIF), 13-32, Parijs, Les Cahiers, 135.
- Manshanden, W.J.J., A.C. Muskens, P.J.M. de Bruijn, O. Koops & J. Vlek (2004) De top-20 van Europese stedelijke regio's 1995-2003. Randstad Holland in internationaal perspectief, TNO rapport 2004-46, Delft: TNO.

³ De noordvleugel omvat de provincie Noord-Holland, minus Kop van Noord-Holland en Alkmaar en omgeving, plus provincie Utrecht, minus zuidoost-Utrecht, plus Almere. De zuidvleugel is gelijk aan de provincie Zuid-Holland.